Poštnina plačana v gotovini

Ljubljana, 11. februarja 1941. — Leto X. — Št. 5.

SLOVENIJA

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezna štev. 2 din — V zamejstvo za vse leto 90 din — Poštnoček rač.: Ljubljana 16.176 — Rokopisov ne vračamo — Oglasi po tarifu — Izhaja vsakega 1., 11. in 21. v mesecu — Tiska tiskarna M. Hrovatin v Ljubljani

Poziv k pomiritvi

Predsednik JRZ za dravsko banovino — minister dr. Kulovec — je imel v nedeljo 2. t. m. na zborovanju krajevne organizacije JRZ govor, ki je imel v javnosti precejšen odmev. Vsa javnost je zadnje govore ministra dr. Kulovca zelo pazljivo poslušala. Samo ob sebi umevno je pri sedanjih razmerah, da dr. Kulovec nikoli ne pozabi na počastitev spomina pokojnega dr. Korošca in na zagotovilo, da hoče ostati zvest njegovi liniji. Politično javnost pa bolj zanima, koliko bo svojemu delu dr. Kulovec vtisnil pečat svoje osebnosti. Dosiej je avtonomistična pa tudi hrvaška javnost z velikimi simpatijami ugotovila, da minister dr. Kulovec pri nobenem govoru ne pozabi poudariti, da hoče izvojevati slovensko samoupravo.

V njegovem celjskem govoru je pa vzbudila v prvi vrsti pozornost njegova sledeča izjava:

»Ni sedaj čas, da bi se stranke med seboj prepirale in razpravljale pred javnostjo majhne osebne ali druge zadevice. Želimo, da zaradi vsega naroda nastopi med nami pomiritev. Ali ne bi bilo lepo in dostojanstveno, ko bi se naša javna glasila dvignila visoko nad dnevne strasti in bi iz tega visokega vidika obdelovala naša narodna in državna vprašanja. Če kdaj, je sedaj čas, da presojamo vse naše javno življenje z vidika hierarhije vrednot. Morda je za nekatere težko, da se dvignejo nad dnevne strasti in gledajo in se dajo voditi le po največjih narodnih in državnih vrednotah. Morda je težko, toda potrebno je. Če je v nas dovolj samozataje, dovolj uvidevnosti, tudi ne bo težko podrediti se priznanemu narodnemu vodstvu. Zato kličem vsem: s tem naj nastopi pomirjenje, da bomo močni in veliki v časih velike preizkušnje.«

Zanimivo je, da sta besedilo, ki ni v vseh listih enako objavljeno, razumela »Slovenec« in »Jutro« različno. »Jutro« je postavilo krepek naglas na »hierarhijo vrednot v narodnem življenju« in opozarja z jasnim namenom na to, da bi v trenutku, ko bo mladi vladar vzel žezlo v svoje roke, moral biti zbran okrog njega ves narod. — »Slovenec« je pa v torkovem uvodniku, ki ga je posvetil temu govoru, ves naglas postavil na izmerjenje in dodelovanje z drugimi strankami pod pogojem, da se le-te podrede narodnemu vodstvu.

»Slovenija« ob tej priložnosti lahko mirno pove, da se je sploh vedno visoko dvigala nad dnevne strasti in je s tega vidika obdelovala naša narodna in državna vprašanja.

Pri vsem tem se človek ne more ubraniti vtiska, da pisanje »Slovenca« še ni popolnoma čistozveneče uglašeno z izjavo dr. Kulovca.

Kakor opazujemo, v zgodovinskih in usodnih časih na različen način skušajo nositi odgovornost. Nekateri so se odločili za popolno koncentracijo vse odgovornosti na pleča najmočnejše osebnosti, drugi skušajo kolikor mogoče porazdeliti odgovornost na široke množice. Zanimivo je primerjati na primer, kako je slaboglasni režim poljskih polkovnikov brezskrbno in samozavestno sam nosil vso odgovornost in kako na drugi strani Winston Churchill, kateremu bi nazadnje nihče ne mogel posebno zameriti, če bi si domišljal, da ima zadosti široka pleča za vso odgovornost, zelo radodarno deli to odgovornost in jo oddaja opozicionalnim strankam brez najmanjšega malopoteznega merjenja njihove politične moči.

Mislimo, da so celjske besede samo začetek in da bomo počasi dobili pogled v določnejše gledanje novega predsednika dravobanske JRZ na vprašanje, kako pritegniti izven te stranke stoječe k soodgovornosti.

Pri tem poudarjamo — »pritegniti«, ker beseda »podtegniti« v slovenščini ni v rabi, ker ne odgovarja slovenskemu čutu.

F. S. Finžgar — sedemdesetletnik

Dne 9. februarja je dopolnil F. S. Finžgar sedemdeseto leto. Ta častitljivi praznik v naših dneh govori mnogo več kot navadna sedemdesetletnica. Pred nami stoji vzravnan mož, ki je izšel iz nekdanje narodne borbenosti, idealizma in slovenske pristnosti, na široko delal povsod, kjer koli se je pokazala potreba, in je ob vseh svojih uspehih ostal ves ljudski, neutrudljiv, neupogljiv, pri tem preudaren in dober, duhovnik, pisatelj, gospodar in vsestranski delavec.

Finžgar je prvi, ki mu je bila med sodobnimi slovenskimi pripovedniki podeljena čast, da je ud Akademije znanosti in umetnosti. Toda sam se nikoli ni gnal za umetnost samo na sebi, saj se njegovo pisateljsko delo začenja še v času, ko je bilo pisateljevanje najprej služba narodu in v drugi vrsti šele služba umetnosti. Nekdanji pisatelj, naj je bil še tak idealist, je stal ves v domačih tleh in je hotel biti najprej zvest svojemu ljudstvu. Zato v vsem Finžgarjevem delu leži globoko narodno izročilo, ki daje njegovim osebam in zgodbam moč in zakonitost ljudskega duha in življenjske ustaljenosti. Prav zato je kot pisatelj mogel reševati vprašanja, ki so zanimala v prvi vrsti javnega delavca. Ljudska pristnost Jan. E. Kreka, njegova socialna razboritost in dejavnost ter narodnopolitična volja so vzbudile v Finžgarju enakovrednega oblikovalca. Zato gre Finžgarjevo pisateljsko delo tako skladno ob Krekovem delu, da brez Kreka ne moremo niti prav oceniti Finžgarja umetnika. Prvi večji socialni roman Iz modernega sveta je pisan v tem duhu, znamenito Svobodno sonce se je rodilo iz tega duha. Noben naš pisatelj ni prodrl tako globoko tudi v ljudsko življenje in ga upodobil v njegovem vsakdanjem in slovesnem življenju kot Finžgar. Le tako so mogli nastati biseri našega slovstva kakor Dekla Ančka, Prerokovana, Beli ženin in Strici. V dramah je upodabljal slovenskega kmeta v njegovi zgodovinski posebnosti in sodobni vaški skupnosti. Povsod je kazal njegove dobre, pa tudi slabe strani, povzdigoval njegovo čast in mu kazal pot k boljšemu življenju. Finžgarjev jezik je resnično ljudski in resnično slovenski. Nikjer nič tujega in umetničenega, prožen je in zveneč kot sam pregovor in klen kot ljudska primera.

Ni mogoče pregledati in posebej omeniti vsega Finžgarjevega javnega dela. Kjer koli je bil, je pustil za seboj vidne uspehe svojega prizadevanja kot duhovnik, svetovalec, izobraževalec, gospodar, zlasti pa kot zdrav presojevalec življenja. Finžgar je ostal zgledno zvest svojemu duhovniškemu delu, ohranil pa je tudi živo zvezo z življenjem. Zato je v vsem svojem prizadevanju ohranil stik s celoto in se ni izgubljal v enostranostih. Zato je vedno razumel vsako delo za skupnost in je kljub svojim letom našel pot do mladine.

Njegovo največje delo zadnjih let je bila preosnova Mohorjeve družbe; zato je ta družba tudi njegova največja skrb in ljubezen. V njej vidi podobo nekdanje slovenske ljudske celote, ki nam je potrebna tudi danes, na kljub temu, da se naše delo v sedanjih dneh bolj drobi in izgublja v malotah, kakor pa druži v moči in dobri zavesti. Njegovo socialno delo je namenjeno zlasti akademskemu dijaštvu, kateremu pripravlja v Jegličevem domu streho in pogoje za boljše življenje. Skoraj simbolna pa je bila zamisel, da se ohrani Prešernova rojstna hiša v Vrbi kot narodni muzej. V delu za to misel je združil vse najvišje narodne ustanove in javno upravo, da so s pomočjo slovenske mladine ohranili biser slovenske kmečke hiše in dom našega največjega pesnika, sam pa je ob bridkih skušnjah vodil in izvedel vse delo.

Mož starega izročila v zvestobi do tega, kar je naše, moderen v vsem, kar dobrega prinaša čas, stoji Finžgar petdeset let v javnem življenju. V nevarnih časih, posebno kadar je bilo treba spregovoriti slovesne in plamteče besede, se je vstopil tudi ob politične može ter terjal pravico in postavo. Zato smo njegovega življenjskega praznika veseli tudi mi in mu želimo zdravja, svežosti do konca ter še mnogo let. Njegovo delo nam bodi zgled, da delajmo s čistimi rokami, z zdravo mislijo in požrtvovalnostjo za vse, kar nas druži in kar pripravlja našemu narodu čast in pravo svobodo.

F. Kovec

Vojna in politika

Angleški uspehi in Churchillov govor.

Pretekli teden so zasedli Angleži Bengazi, glavno mesto Cirenaike. S tem je prišla vsa Cirenaika pod njihno oblast, s Cirenaiko pa ne sicer največji, zato pa najrodovitnejši del italijanske severnoafriške kolonije Libije. Vzporedno z zasedanjem Libije se vrši tudi zasedanje italijanske vzhodno-afriške posesti: Eritreje, Abesinije in Somalije. Tudi tu se Italijani povsod le bolj branijo in med boji umikajo. Vzhodno-afriški boji so zanimivi posebno še zategadelj, ker niso na strani Angležev udeležena samo angleška krdela, ampak razen Indijcev tudi vojske južnoafriškega dominiona in uporni Abesinci sami, katerih vodstvo je ob sodelovanju angleških častnikov prevzel sam pregnani abesinski cesar Haile Selasie.

Z vsemi temi uspehi se je vojaški položaj Velike Britanije v Afriki močno utrdil. V vzhodnem Sredozemlju so postali s tem dejanski gospodarji, ne Kenija in ne Sudan nista več ogražana. Zato je razumljivo, da je bil Churchillov govor zadnjo nedeljo v londonskem radiu zelo samozavesten. V njem je najprej poudaril, da Nemci po hudih porazih svojega letalstva lanske jeseni niso več poskušali vdreti na Angleško. A tudi napadi na mesta niso mogli ukloniti angleškega duha. Medtem je Velika Britanija skrbno pripravila napad na Libijo. V osmih tednih je bila italijanska vojska v vzhodni Libiji uničena. Ponosno je tudi kazal na angleško mornarico, ki da je prisilila italijansko, da je stala v svojih pristaniščih, in ki je obenem uspešno podpirala delo Wavellove kopne vojske. Poleg tega je pa še zmerom imela dovolj moči, da je prav tega dne napadla italijansko utrjeno pristanišče Genovo, odkoder da bi utegnila vsak hip ogražati Nemčija francosko afriško posest.

Nadalje je Churchill poudaril važnost abesinskih bojev in ameriške pomoči in z zgodovinsko vzporedbo iz svetovne vojne posvaril Bolgare. Končal pa je zatrdilom, da je Anglija pripravljena na morebitni nemški vdor in da ne bo nikoli klonila.

Amerika na poti v vojno.

Amerika je, kakor sama prav nič ne prikriva, nevtralnost že davno pustila za seboj. Kar naravnost in takorekoč uradno izjavljajo njeni zastopniki ne samo, da žele Angliji zmago, ampak da jo bodo tudi podpirali po vseh svojih močeh, da bo zmagala. Večkrat smo že navajali take izjave predsednika Roosevelta samega, pa tudi njegovih tajnikov, kakor se imenujejo v Ameriki možje, ki opravljajo tiste zadeve kakor v Evropi ministri. V zadnjih dneh je najbolj pomemben govor mornariškega tajnika Knoxa pred zunanjim odsekom senata dne 31. letošnjega januarja. Pred vsem je napovedal, da vse kaže, da bodo začeli Nemci s plinsko vojno. Potem je izrazil svoje prepričanje, da bodo Amerikanci pomagali Angležem, dokler bo vojna trajala, a še posebej je zatrdil, da se bodo Amerikanci bojevali zoper vse, kar bi jim Naciji (narodni socialisti) ponudili, dokler bo še kaj življenja v njih in do zadnjega dolarja. Za fantastično pa je označil Knox domnevo, da bi mogel prinesti Evropi stalnost mir, ki bi ga dosegli s pogajanji. On da dvomi, da bi se hoteli Angleži zanesti na nemške zagotovitve. Prepričan je, da bi zmagovita Nemčija hitro napadla zahodno poloblo, še preden bi ta utegnila razviti svoje moči.

V zvezi s takimi besedami se seveda povsod in na široko obravnava vprašanje, kolikšna je dejanska moč Amerike. Gotovo je samo to, da so razvojne mogočnosti Amerike v vsakem pogledu, torej tudi glede oborožitve, večje kakor obeh vojskujočih se skupin skupaj. Samo glede tega nima nihče jasne podobe, razen seveda vodilnih Amerikancev in Angležev, koliko je Amerika svoje proizvajalne sile že razvila in koliko more že danes dejansko pomagati Angliji. Da vsekako že precej, bi sledilo iz dejstva, da ji sile osi precej priznašajo navzlic njenemu neprijateljskemu nastrojenju do njih. Po drugi strani je pa spet gotovo, da Amerika še davno ni dosegla vrhunca svojih proizvajalnih mogočosti, o čemer bi spet pričale močne priprave osnih sil, posebno Nemčije, da izsilita čim prej odločitev.

Po ovinkih se pa vendar marsikaj sliši o napetem delu v Ameriki. Tako na primer je omembe vredno, kolikšna naročila je dobilo eno samo izmed velikih ameriških oborožbenih podjetij General Motors že do sredine lanskega novembra, namreč za 404,400.000 dolarjev. Od teh pride samo na letalske motorje znesek 164,800.000 dolarjev! Tudi naglica, s katero je začela Amerika delati, je vredna omembe. Te dni je bil izročen ameriški mornarici novi, veliki rušilec »Edison«, ki je bil dogotovljen štiri in pol mesece pred pogojenim rokom.

Moskva je spet demantirala,

da ne podpira in ne bo podpirala Turčije z orožjem proti Nemčiji. Take vesti, pravi Tass, imajo samo ta namen, da bi skalile resnično prijateljsko razmerje Sovjetske zveze do Nemčije.

Novo ministrstvo v Sovjetski zvezi.

V Sovjetski zvezi so poleg notranjega ministrstva uvedli še posebno policijsko ministrstvo, ker eno ministrstvo za notranje zadeve ni zmoglo vsega dela.

Himmler na Norveškem.

Voditelj nemške policije Himmler je zaradi notranjih razmer na Norveškem osebno obiskal to deželo.

»Zmaga bo mnogo prej, kakor se misli«

tako je sporočil Mussolini milanskemu prefektu 1. januarja.

O »upokojenkah« z lepimi prejemki

Pod tem naslovom beremo v »Večerniku« tale dopis:

V štev. 4 »Večernika« je bil objavljen članek pod naslovom »Prošnja upokojenih železničarjev na javnost«, ki me je napotil, da napišem naslednje vrstice.

Iz citiranega članka je razvidno, da se ljudje, ki so vse svoje življenje delali in se mučili, obračajo na javnost s prošnjo za podporo in pomoč. Ali ni čudno, da stojijo ti ljudje na starost na cesti kot hlapec Jernej? Zlasti v današnjih časih je postal njihov položaj obupen, kajti kako naj izhajajo staroupokojenci s 300 do 400 din na mesec. V zvezi s tem je zanimiva okolnost, da imamo tudi drugo skupino »upokojencev«. To so mlade gospodične, ki prejemajo po svojih očetih in materah lepe pokojnine ter jim mnogokrat prav zaradi teh pokojnin ni do dela. Poznam n. pr. mlado abiturientko učiteljišča iz Vrnjaške Banje, ki prejema po svojem očetu preko 1200 din me-

sečne pokojnine. Na vprašanje, zakaj ne gre v službo, mi je z nasmehom odgovorila, da bi morala biti pač zelo neumna, če bi pustila penzijo, ki je višja od plače, katero bi prejemala od začetka kot učiteljica. In kar je najvažnejše: v službi bi morala delati, morda v kakem zakotnem gnezdu, medtem ko sedaj uživa v družbi kavalirjev. Drugi primer, ki mi je znan. Diplomirana študentka filozofije iz Belgrada je prejemala, mogoče prejema še sedaj, pokojnino po očetu, ki je bila mnogo večja, kakor so plače mladih profesoric. Tudi ona ni hotela v službo, saj je življenje »penzionerke« v Beogradu brez dvoma prijetnejše od življenja suplentke bog ve kje. Toda takšni primeri niso samo drugod, tudi v naši najbližji okolici jih imamo mnogo. Hčerka nekega strojevodje, zdrava in mlada, prejema po očetu mesečno okoli 1400 din. Ali njen položaj ni mnogo boljši kot položaj učiteljic ali uradnic, ki morajo naporno delati? Nekatere med temi srečnimi »upokojenkami« pa so vendarle še tudi v zasebnih službah, tako da imajo kar dvojne lepe dohodke.

Kako naj gleda na to staroupokojenec, ki je eventuelno oče veččlenske družine, pa tudi stališče vsakega drugega javnega nameščenca, ki mora za svojo plačo naporno delati, ni mnogo drugačnejše. Gotovo je lepo in prav, da otroci po prerani smrti svojih staršev ne ostanejo kar preko noči izročeni pomanjkanju, toda v primerih, kakor so nekateri našteti in kakršnih imamo še v velikem številu, a so mi neznani, bi bilo vendarle treba nekaj ukreniti, da bi se odpravilo to kričeče nesoglasje, da delomrzna mladenka prejema visoko pokojnino, medtem ko veteran dela trpi pomanjkanje.

K. F.

Ta dopis je načel vprašanje, ki se je v naši javnosti še vse premalo obravnavalo. In primeri, ki jih navaja, so res kričeči dovolj. Človek, ki je delal vse življenje v javni službi, ima na stara leta ob številni družini često manjše prejemke kakor taka »upokojenka«, ki sploh ni mogla biti od nobenega dela poslana v pokoj. Naravni nasledek takih »pokojnin« je preobremenitev pokojninskega preračuna, naravni nasledek te preobremenitve pa, da dobivajo vse premajhno in nezadostno pokojnino tisti, ki so jo ne samo zaslužili, ampak ki so na vse povrh plačevali v pokojninski sklad tako visoke prispevke, da bi celo od zasebne življenjske zavarovalnice lahko prejemali **najmanj ravno tako visoko pokojnino**, kakor jo prejemajo sedaj, če ne še večjo.

Mislimo, da ni težko uganiti, kje je začetek te vrste »upokojenk«, saj jih ne pozna nobena druga država. Čaršija, ki živi v Belgradu od centralistično urejene države in ki ima nič koliko neomajnih pripadnikov, mora za te zadnje skrbeti, da jih ohrani dalje zveste in neomajne. To pa dela z ustanavljanjem nepotrebnih javnih služb, in ker tudi to še ni zmeraj dovolj, še z ustanavljanjem posebnih pokojnin. Zdi se nam, da bo treba danes, ko se polagoma vendarle začenja tudi pri nas, že zaradi Hrvatov, misliti na bolj smotrno ureditev naše javne uprave, misliti tudi na likvidacijo »upokojenk«, kakor jih navaja zgorajšnji dopis. Pri tem se pa razume samo ob sebi, da bo treba delati razloček med tako mlado upokojenko pa morebiti med drugo, ki je vse življenje stregla bolehnim ali onemoglim staršem in pri tem zamudila z leti priložnost, da se tudi zase pobriga. Sicer pa teh zadnjih tudi ta dopis nima v mislih.

Pojasnilo »Delavski pravici«

Ker je postala polemika med »Delavsko pravico« in »Slovenijo« osebna in urednik »Delavske pravice« direktno apostrofira »gospoda Toneta« in ker imam navado, da prevzamem vselej za svoja dejanja tudi polno odgovornost, zato izjavljam najprej, da sem notico v »Sloveniji« od 21. januarja t. l. pod naslovom »Ali ni malo spodrsnilo«, napisal jaz.

Ko sem prebral uvodnik letošnje novoletne številke »Delavske pravice« — »V novo leto — v novo dobo« —, ga res nisem bil vesel. Doslej sem mislil, da je delavstvo, ki ga ta list zastopa, prav za prav edino organizirano delavstvo z res slovensko zavestjo. Posebno v bojih in tekmovanju s slovenskim delom Jugorasa so bile zato na njegovi strani vse moje želje in voščila. To delavstvo sem imel za posebnega čuvarja velikega in dragocenega dela dr. Krekove dediščine. Naenkrat pa moram brati v napovedi za novo dobo v glasilu tega delavstva ugotovitev: »Nespametno bi torej bilo govoriti o nekih **posebnih** slovenskih ciljih in nalogah.« Nisem nacionalist v smislu, kakor ga v sedanjem času mnogokrat uporabljajo, sem pa prepričan, da moramo Slovenci vztrajati dosledno na stališču, da smo ne samo v jezikovnem in kulturnem, ampak tudi v političnem pogledu narod. Doslej sem bil prepričan, da to črto junaško drži tudi delavstvo okrog »Delavske pravice«. Zato me je tak stavek moral zaboleti.

Ravno tako nisem mogel biti zadovoljen s pisanjem tega uvodnika o demokraciji. Vsi vemo, kako se v napadih od vseh strani mešajo napake, ki so jih posamezne demokracije res delale, kakor so jih delali in jih delajo še vedno tudi drugi politični sestavi, z demokracijo samo na sebi. Toliko namenoma dvoumnega se je v zadnjih časih o malokateri stvari napisalo, kakor o demokraciji. Rajnemu dr. Kreku se kakor skoraj vsakemu delavskemu politiku v marsikateri stvari lahko očita nedoslednost, nikdar se mu pa ne more kaj takega očitali o njegovem stališču do demokracije. To je zastopal vedno brezkompromisno. Zato spada ta v najdragocenejši in najobčutljivejši del njegove zapuščine. Doslej sem menil, da so delavci v njegovi organizaciji neizprosni borilci za to dediščino. Naenkrat začne njihovo glasilo v obravnavanju demokracije z izrazi in dvoumnostmi, kakor so splošno v rabi pri odkritih in neodkritih sovražnikih demokracije. Tega se je uvodnikar tudi popolnoma zavedal in je vnaprej napovedal, kako se bo to razumelo. Dobesedno pravi: »Vem, gospodje, dvignili boste vrišč, da je to diktatura proletariata, ki da jo kakor vsako drugo diktaturo odklanjate.« Res odklanjamo diktaturo proletariata, ker je že pojmovno nemogoča. Če se jemlje proletariat kot večina, mu ni treba diktature, ker lahko demokratično vlada; če je pa razumeti tako, da naj vlada nekdo izmed proletarita s pomočjo kake klike, jo pa odklanjamo!

Ko sem to prebral, sem takoj iskal zveze z odgovornimi faktorji pri JRZ, da bi rad o stvari z njimi govoril. Zvedel sem, da so prav v središču organizacije brali uvodnik z enakimi občutki, kot sem ga bral jaz. Priložnost za razgovor se mi ni ponudila.

Nato sem napisal tisto notico v »Sloveniji«. Kdor jo prebere stvarno, bo videl, da je pisana tako, kakor pišemo o prijatelju, če imamo vtisk, da jo je malo polomil in mu dobrohotno gremo na roko, da polomijo popravi. Zato je namigavanje o denunciantstvu popolnoma odveč. Sploh sem tega mnenja, da če nekaj napišem v listih, napišem z namenom, da se o stvari razpravlja in da se tako pojmi razčistijo. Zato razpravljanje o javno napisani besedi ni nikoli denunciantstvo. Ako bi kaj napačno razumel, ima prizadeti lepo priložnost, da me poduči in zmoto pojasni, pa je stvar opravljena. Sploh si ne moremo misliti, da bi glasilo dr. Krekove organizacije moglo imeti kak strah pred denunciranjem svojega pisanja. Sicer je pa stvar smešna. Komu naj denunciram? Tisti, ki bi šteli, vodijo o mišljenju »Delavske pravice« natančen račun in gledajo z ostrejšim očesom kakor prijatelji Krekove dediščine. Zato imam ta očitek samo za neprimeren odgovor na prijateljski opomin.

Dr. Jakob Mohorič

ZAPISKI

Srbstvo in jugoslovanstvo

Jugoslovenski tednik »Narodni list«, ki izhaja v Splitu, poroča v svoji letošnji 4. številki tole mično stvar. Neki njegov bralec je začel šteti v glasilu JRZ belgrajskem dnevniku »Vremenu« in sicer v nedeljski številki z dne 26. letošnjega januarja, kolikokrat je v njej omenjeno ime Srb in vse njegove premene. Začel je, a ni končal. Naštel jih je nekaj sto in se utrudil.

Zgled tega bralca je pobudil uredništvo »Narodnega lista«, da je poskusilo prešteti v istem listu, kolikokrat je omenjeno v njem ime Jugoslovan in Jugoslavija in odgovarjajoči pridevniki. Toda imelo ni uspeha, kajti pravi, da bi bilo treba prešteti vseh 24 strani velike oblike, da se tu pa tam najde to pozabljeno ime, kjer že ne gre drugače.

Nam in za nas ni povedal »Narodni list« res prav nič novega. Od vsega začetka smo vedeli, da je bilo jugoslovensko ime namenjeno samo za Slovence in Hrvate in da je bilo samo krinka za hegemonizem in finančni centralizem. Čaršija je bila jugoslovenska samo, kolikor je šlo za naše dajatve. Ko je šlo za njih razdelitev, je bila pa samo srbska.

»Narodni list« končuje kljub temu precej nazornemu pouku svoje zapiske dobesedno takole: »Mi večni optimisti smo našli v tem še en dokaz, da so Srbi in Hrvati eden in isti narod.«

To se pravi, morebiti niti ne kljub temu. Morebiti prav zaradi tega. Kajti če »Vreme» jugoslovanstva niti ne pozna niti ne omenja, če ga omenjajo še manj drugi srbski listi, ki se jim ni treba ozirati na noben jugoslovanski program, potem ne more biti drugačnega sklepa, kakor da pač ime Srb za jugoslovene in posebno za »Narodni list« že izčrepuje tisti enotni narod naše države, kakor ga ravno oni oznanjajo. Kajti če je »Narodnemu listu« dokaz za narodno enotnost Srbov in Hrvatov to, da poznajo srbski listi samo Srbe, potem pač pritrjuje velikosrbskemu — in obenem jugoslovenskemu — nauku, da hrvaškega naroda prav za prav ni.

Pri vsej stvari nas samo veseli, da je »Narodni list« vendar kedaj nas Slovence iz svoje enotnosti izpustil.

Pašićeve politične smernice

»Obzor« je v uvodniku od 23. januarja t. l. opozoril hrvaško javnost, da se vsi radikali, to je srbski del JRZ, radikalna skupina okrog »Dela« kakor tudi Stojadinović s svojimi tovariši sklicujejo na Pašića kot svojega učitelja in ga slave kot rodoljuba in največjega srbskega politika.

Pri tem se Hrvatje kakor tudi Slovenci ne morejo ubraniti, da ne bi mislili v prvi vrsti na politične smernice, ki jih je kazal pokojni Pašić v svoji politiki po vojni. Naš spomin se pri tem ustavi najprej ob Krfski deklaraciji in vlogi, ki jo je igral ob njej Pašić. Tudi »Slovenija« je to vlogo svoje dni že natančno popisala.

Drugi večji mejnik je Vidovdanska ustava, katere oče in stvarnik je Pašić. Potem je prišlo do takoimenovanega Markovega protokola in njegovega izigravanja. V začetku je Pašić potem vodil neizprosni boj proti Hrvatom, težko bo pozabiti zloglasni PP-režim. Tudi tega, kako je držal Pašić sporazum, katerega je potem sklenil s Stjepanom Radićem, nimajo Hrvatje v dobrem spominu.

»Obzor« poudarja, da se zgodovinske osebe različno tolmačijo od različnih strani, da pa tako tolmačenje spominja na smernice, ki v velikem delu sicer niso po sreči ustvarjene in da torej tako sklicevanje na Pašića vzbuja pri Hrvatih razumljivo neprijetne občutke.

Mi Slovenci moramo vedno z budnim očesom opazovati ne samo dogodke, ampak tudi čustva in razpoloženje med Srbi. Slovenski narod je s popolnim samožrtvovanjem danes v struji priznanja in odobravanja srbsko-hrvaškega sporazuma. Zato je zanj velikanske važnosti, da kaže skoraj vse, kar pri Srbih kaj šteje, razpoloženje, ki ni v skladu z mislijo sporazuma. To so tudi znaki, kdaj je pričakovati razširjenje sporazuma na nas Slovence.

„Delavec“ na drugi poti?

Do razpusta »Združene Delavske Strokovne Zveze Jugoslavije« je bil »Delavec« glasilo Strokovne komisije za Slovenijo. Po razpustu teh organizacij izhaja časopis samostojno dalje. Vendar se zdi, kot da ni več glasnik istih idealov. Kakor posnamemo iz zadnje številke (25. jan.), ne pozna nobene razlike med demokracijo in diktaturami, govori o imperialistični vojni in meče vse v en koš, edino Angleži so še najslabši, kakor piše v uvodniku: »V teku zadnjega so se kar vrstili govori najodličnejših predstavnikov meščanskega sveta, v katerih obljubljajo delavstvu pravične čase ... To sta obljubila Churchill in Göbbels. Göbbels je celo očital Angležem, da kradejo Nemcem njihova gesla, da pa bodo Nemci že znali poskrbeti, da ta gesla ne bodo rešila Angležev iz težavnega položaja.« Po italijanskih virih ve povedati novi uvodnik »Delavca«, da je prišel Rooseveltov odposlanec v Anglijo le zato, »da tam skupno s Churchillom izdelata mirovni program, s katerim **bi pomirili** svoj delovni razred«. (O stališču angleškega delavstva opozarjamo na naš sestavek o britanski delavski stranki v predzadnji »Sloveniji«.) Ista štev. »Delavca« ve tudi to, da so se grški mornarji uprli — angleškim imperialistom.

Namesto policijskih svojevoljne preiskave živilskih zalog

Kakor sporoča beograjska policija, se po mestu hodile neke komisije, spraševale in stikale po zalogah živil, prizadetim grozile s kaznijo in se zadovoljile s podkupnino. Policija izjavlja, da je bila to privatna iniciativa in da se bodo pri strankah oglasili uniformirani policaji, če bodo kdaj uradne preiskave.

Volitve v hrvaški sabor

je napovedal glavni urednik »Hrvatskega dnevnika« Jakovljević. Hkrati je povedal, da bodo pometli z vsemi nasprotniki HSS. — Vodstvo HSS je sklenilo, da pošlje več kmečkih fantov v Nemčijo, da se seznanijo s tamkajšnjim načrtnim gospodarstvom na deželi.

Z dinamitno patrono na angleško čitalnico

v Zagrebu so napravili atentat še neposnani zločinci. Za njih izsleditev je razpisanih 100.000 din nagrade.

Položaj v Poznanju

Švedski list »Stockholms Tidningen« prinaša poročilo svojega dopisnika iz Poznanja. Poznanj je tisti del Poljske, ki ga je Nemčija izločila iz poljske generalne gubernije in popolnoma združila s svojim ozemljem, upravno, kulturno in gospodarsko. Obsega vso Poznanjsko, kolikor je je bilo pred svetovno vojno pod prusko vrhovnostjo, zraven tega pa še nekaj pokrajin, ki so bile takrat pod Rusijo. Uprava je danes vsa nemška. Poslovno življenje v glavnem mestu Poznanju prav tako. Mesto šteje kakih 300.000 prebivalcev, od teh je danes že okoli 60.000 Nemcev, pred vojno pa je bilo kakih 10.000. Poljaki niso nemški državljani, ampak zaščitni podložniki. Na vsem Poznanjskem, ki se imenuje zdaj Warthegau, ne izhaja noben poljski časopis, ne izide nobena poljska knjiga. Poljskih učiteljev sploh ni, kajti izselili so se, prav tako kakor zdravniki, odvetniki, uradniki, veliki posestniki in industrialci v poljsko generalno gubernijo. Tri in pol milijona poznanjskih Poljakov, ki so ostali doma, so do Nemcev stoodstotno lojalni.

Angleški konzulat

je dobila Ljubljana. Prostore ima na Tyrševi cesti 15.

Kaj pišejo listi

Kruh na Madžarskem

10. štev. »Delavske politike« poroča, kako so prehrano uredili v sosedni Madžarski, in pravi:

Madžarska se nahaja v sličnem položaju kakor naša država, to se pravi, da se ne nahaja v vojni in da svoje pridelke izvaža. **Madžarska vlada je že v začetku nove žetve podvzela celo vrsto mer, da se uredi in zagotovi prehrana prebivalstva, predvsem z moko in kruhom.** Objavila je uredbo, po kateri smejo vsi mlini mleti iz 100 kg pšenice največ do 30 odstotkov finih izdelkov, zdroba in ničlarice. Ostanek pa je določen za dve vrsti kruhnih mok in sicer: za enotno krušno in temno krušno moko. Iz rži se sme mleti le enotna ržena moka. Odpadke pri meljavi gornjih vrst pa morajo mlini zmleti za krmilno moko in otrobe.

Istočasno pa je bila urejena tudi peka kruha. Določeni so bili sledeči tipi kruha: enotni pšenični kruh, temni pšenični kruh in ržen-pšenični kruh. Vse vrste kruha iz pšenične moke se morajo opremiti z listki, iz katere vrste moke je kruh pečen.

*

Na Madžarskem je tedaj dovoljeno peči tudi beli kruh. Pristojni krogi so pri tem najbrž želeli, da široki sloji ljudstva dobijo cenen kruh, materielno močnejši pa si morejo kupiti tudi bele moke in kruha, vendar po višji ceni. **Mletev le ene vrste moke ima logični nasledek: visoko ceno enotne moke, ker ta vsebuje tudi vse vrste bele moke.** Pa tudi sicer mora biti dana možnost nakupa bele

moke, pa čeprav v manjših količinah, ker se ta nujno potrebuje za kuho, če je že za kruh predraga. Vendar pa je s tem načinom mletja dosežena znosna cena za moko, ki stane v trgovini na debelo: bela moka in zdrob okrog štiri dinarje, enotna pšenična din 2.80 in temna krušna din 2.20 za kilogram. Kruh, ki že sedaj ni drag z ozirom na cene moke, pa se bo še izdatno pocenil, ko se uvede mešanje moke z koruzno.

Kakor vidimo iz tega, je Madžarska zelo povoljno uredila vprašanje cenene preskrbe prebivalstva s kruhom ozir. moko, ki je brezdvomno najvažnejše ljudsko hranivo. Marsikatera država bi najbrž lahko uspešno posnemala ta primer, ker kaže, da se posnema, če se sploh že kaj posnema, tudi tisto, kar je dobro in koristno za splošno dobrobit ljudstva. **Dobro urejeno vprašanje prehrane pa je vedno in povsod obenem tudi vprašanje delazmožnosti, delavoljnosti, reda in miru v vsaki državi.**

Dopisi

Osnove političnega sodelovanje slovenske mladine

Misel o skupnem nastopu slovenske mladine ni nova! Bilo je že tudi več takih poskusov. Žal, samo poskusov, in nič več. Preveč jih je, da bi jih naštevali in se pri njih kaj več pomudili. Poudariti moramo predvsem to, da vsi ponesrečeni poskusi o sodelovanju slovenske mladine, predvsem na političnem polju, niso uspeli zato, ker niso izšli iz mladine same. Mladina je bila samo orodje nekaterih ljudi, ki so upali, da bodo z njeno pomočjo najlaže uspeli. Mladi, ki so imeli pred očmi samo uspeh započetega dela, so to kmalu spoznali in se razočarani umaknili v ozadje. Sebičneži in koristolovci pa so vsaj včasih prišli na svoj račun.

Razumljivo je, da je mladina, ki je od svojih skupnih nastopov največ pričakovala, postala malodušna in se za nove poskuse ni več tako navduševala kot prej. To so spoznali tudi nekateri politiki in se v zadeve, ki se tičejo samo mladine, niso več vmešavali.

Zdaj je stopilo vprašanje političnega sodelovanja slovenske mladine spet v ospredje. Dobili smo celo nekaj novih predlogov, kako naj bi se tako sodelovanje izvedlo. Nas ti predlogi, čeprav jih nismo prejeli, zanimajo, saj se tičejo neposredno mladine same. Ker vemo, kje so se ti predlogi in načrti skuhali, nismo žalostni, če jih nismo dobili v roke. Zato pa hočemo odkrito povedati, kako si politično sodelovanje slovenske mladine zamišljamo mi, ki smo resnično mladi in občutimo nasledke zgrešene slovenske politike zadnjih dveh desetletij na lastni koži; trpeti in pokoriti se moramo za grehe svojih očetov.

Sodelovanje mladih morajo voditi mladi sami. Zato se morajo umakniti iz mladinskih vrst vsi, ki niso več mladi in delujejo med mladino samo zaradi koristi. Usodo slovenske mladine so hoteli krojiti in to poskušajo tudi zdaj ljudje, ki po svoji starosti pripadajo že k starejšemu rodu. »Mladini«, stari po 30, 35 ali celo 40 let, niso več mladi, zato nimajo med mladino nič iskati. Mladino v politiki predstavlja rod v starosti 20 do 30 let. On je njen predstavnik in se za njene pravice tudi bori, zato je edino on upravičen, da o svoji usodi tudi sklepa.

Priznavamo socialne krivice, ki so nasledek vladajočega krivičnega družbenega reda in se proti njim tudi borimo. Podpreti hočemo in tudi bomo podprli vse, ki delajo za nov in pravičen družbeni red. Odklanjamo pa za rešitev in ustvarjanje pravičnega družbenega reda silo, ker nas ne more zadovoljiti, še manj pa osrečiti. Prav tako odklanjamo tudi tiste, ki so še včeraj zagovarjali zdajšnji red, danes pa mu nasprotujejo samo zaradi tega, ker pričakujejo od njegove spremembe koristi. Merilo za človekovo vrednost naj bo delo. Razlike med telesnim in umskim delom ne priznavamo. Po izvršenem delu naj se določa koristnost poedincev do občestva in družbe, ki mora posameznikom omogočiti svoboden razvoj in delo. Koristi posameznikov se morajo podrediti družbi.

Osnova političnega izživljanja in državne ureditve je demokracija! Samo demokracija more zavarovati slovenskemu narodu nemoten razvoj in naš življenjski prostor, slovensko zemljo. Demokratična miselnost je bila med Slovenci vedno domača. Ustoličenje vojvod na kamnitnem prestolu na Gosposvetskem polju, življenje v zadrugah in volitev knezov so dovolj jasni dokazi. Pravilno pojmovana demokracija je poroštvo, da bo tudi mali človek dobil svoje pravice.

Želimo, da se vojna vihra čimprej konča, ker trpi zaradi nje tudi slovenski narod, čeprav nam je zavoljo uvidevne zunanje politike naše države, ki je poroštvo naše narodne bodočnosti, najhujše prihranjeno. Svoboda in enakopravnost narodov naj bo podstava bodoče ureditve Evrope. Krivice, storjene z versajsko mirovno pogodbo kakor tudi z ostalimi mednarodnimi pogodbami, se morajo popraviti.

V domači politiki se moramo znebiti vsega, kar nam je prinašalo nesrečo. S tem, da se borimo doma za zmago pravice in resnice, se hkrati borimo tudi za nov, pravičen red v svetu. Tudi Slovenci, čeprav smo številno majhni, lahko vplivamo s pametno politiko na evropsko politiko.

Človečnost in človek sta končni cilj vseh prizadevanj slovenske mladine! Svoboda duha in vere mora biti zavarovana.

Uspešno in koristno sodelovanje mladih je mogoče samo na teh osnovah. Vsak drug poskus je že vnaprej obsojen na neuspeh. Mladina, ki priznava ta načela, bo s sodelovanjem prinesla slovenskemu narodu uspehe, ki mu bodo trajno koristili. Zato je dolžnost vseh slovenskih političnih skupin, katerih načela niso v nasprotju z zgornjimi in so to že tudi dokazale, da omogočijo mladini skupen nastop. Po njem smemo pričakovati tudi enoten politični nastop slovenske demokratične skupnosti in vsega slovenskega naroda.

Da pride do tega nastopa, je tudi čas. Naloga mladine je, da izravna prepade, ki ločijo in delijo. Njena odgovornost do bodočih pokolenj je velika in mora se je tudi zavedati.

Josip Udovič

GOSPODARSTVO

Stiska naše tekstilne industrije

Tekstilna industrija se je zadnja leta posebno v Sloveniji močno razmahnila, tako da ni več v pravem razmerju z drugimi industrijami. Vzrok je poglavitno ta, da so bile druge industrije od centralističnih vladavin še bolj zapostavljane kakor tekstilna, medtem ko je ta nekaj časa še razmeroma svobodno delala. Zadnja leta, še pred vojno, se je pa tudi pri tej industriji začelo obračati na slabše, zaradi centralističnega favoriziranja Belgrada in juga sploh se je tudi ona začela seliti na jug. Vojna je tekstilno industrijo pahnila v hudo stisko. Na mah je skoraj popolnoma prenehal uvoz bombaža iz čezmorskih dežel, medtem ko domači pridelek resno ne šteje niti po količini niti po kakovosti. Poskušamo sicer dobiti nadomestek v turškem, ruskem in grškem bombažu, vendar pa očitno uspeh ni posebno velik: 36 milijonov kil bombaža potrebuje naša država na leto, lani smo ga pa dobili vsega skupaj samo dobrih 10 milijonov, torej za slabo tretjino. Pri tem je treba seveda komaj posebej omenjati, da prihaja ob sedanjem unitarističnem sestavu slovenska industrija mnogo težje do potrebnih surovin kakor južna. To pa bo imelo za nasledek, da se bodo še in še tekstilne tovarne iz Slovenije selile na jug.

Vemo dobro, da ne more nihče spraviti s sveta dejstva, da pri nas bombaž ne uspeva, in popolnoma ne bomo mogli vzdržati tekstilne industrije brez čezmorskih surovin. Vendar bi se pa dalo tudi pri nas marsikaj narediti, če bi bilo malo podneta pri industriji sami, pri naših gospodarskih organizacijah in seveda tudi pri naših oblastvih. Spomnimo se samo, koliko se je v svetovni vojni našlo različnih nadomestkov za prejo. Tudi pri nas so že opozarjali na lan, ki bi ga kazalo pridelovati. Opozorimo naj pa še na neko stvar. Kakor je znano iz zgodovine gospodarstva, se je tudi pri nas v merkantilistični dobi z uspehom gojila sviloprejka. Pozneje, v dobi manchesterskega načela svobodne izmene gospodarskih dobrin, je ta panoga gospodarstva propadla, premalo izurjeni naš delavec ni mogel tekmovati s kitajskim kulijem in njegovo tisočletno sviloprejno kulturo. Ali zanimivo je pri tem, da se je gojenje naravne svile moglo obdržati ne samo v Italiji in Franciji, ampak celo v Nemčiji. In gotovo je, da trajno ne bo nobena umetna svila mogla popolnoma spodriniti naravne, kar poroštvuje tej stalen trg.

Vsekako pa je dana mogočost za to pridobitno panogo pri nas. Kolikor nam je znano, se je svoje dni gojila sviloprejka pri nas v radovljiškem in krškem okraju, mogoče tudi še kje drugje. Pogoji zanjo so dani pač posebno v vseh vinorodnih krajih in razen tega še, kjer so hrastovi gozdi. Ta gojitev bi zlasti v krajih, kjer je veliko revnih viničarskih družin, pomagala in zalegla tudi v socialnem pogledu več kakor še toliko dobrodelnih akcij. Premagati bi bilo samo treba mrtvilo nepodneta in pasivnosti, ki nas duši, zgoraj še bolj kakor spodaj, in ki nam ne da, da bi se katerega koli perečega vprašanja lotili stvarno, spodbudno, podjetno. Rajši marveč zmeraj bolščimo kamor koli navzgor, pa čakamo čudežev, namesto katerih nam natrese tu pa tam kak »preskušeni« vodič prgišče plesnivih drobtinic.

»Noben red ni bil ustanovljen na en dan. Politične in socialne organizacije so dela, ki potrebujejo stoletja. Fevdalizem je bil stoletja brez vsake oblike, preden je sploh našel svoje smernice.«

Lavisse

KULTURNI PREGLED

—o—s:

Sedaj pa imamo!

(Podbevškov »Jakopič«) (Nadaljevanje)

Podbevšek pravi, da je njegova knjiga o Jakopiču namenjena tudi tujcem in da je ravno zaradi tujega sveta dal prestaviti del knjige v nemški jezik. Iz Podbevškovega uvoda je sklepati, da je bil Jakopič izdan tudi s podporo iz javnih sredstev. Knjiga je 3½ cm debela, velike oblike in ima 108 reprodukcij Jakopičevih del, stane pa 400 dinarjev.

Že po zunanjosti ne gre torej za kakšno zakotno tiskovino, ampak **za veliko reprezentativno delo** o slovenski oblikujoči umetnosti in o slovenski kulturi.

V tem reprezentativnem delu je Podbevšek, sklicujoč se na slikarja Jakopiča, o katerem pravi, da je največji slovenski slikar, ki ga sploh doslej noben slikar na svetu ni dosegel, vsaj kolikor gre za barve in tedaj brezpogojna avtoriteta glede slovenske umetnosti — **izbrisal** vso slovensko oblikujočo umetnost za vsa dolga stoletja nazaj, je **pognal** z bičem vse slovenske umetnike iz davnih časov iz slovenskega templja umetnosti ter jih **ponižal** v hlapce tujcem. **Slovence** je predstavil **kot narod, ki ni v preteklosti ustvaril ničesar v oblikujoči umetnosti** in ne pičice svojega v nji ter tedaj narod **brez lastne umetnostne kulture.**

Kulture namreč ni mogoče ustvariti čez noč. Če še l. 1910. ni bilo slovenske oblikujoče umetnosti, je v resnici tudi še današnji čas ne more biti, čeprav Podbevšek trdi, da jo je ustvaril slikar Jakopič. Iz nič je le Bog ustvaril svet. Umetnostne kulture pa ni mogoče potegniti iz megle ali oblakov, ampak je uspeh dolge dobe umetnostnega snovanja. Kakšno in koliko slovenska pa more biti oblikujoča umetnost, ki se je baje šele začela z Jakopičem in njegovimi sodobniki, se pa mora vsak vprašati, če je Jakopič s tovariši **študiral slikarstvo v Monakovem,** tedaj na tujem, in če vsak bedak ve, da vzgoja daje tudi umetniku podlage za nadaljnje snovanje!

Po Podbevškovi knjigi, ki navaja dobesedno Jakopičeve izjave tudi glede slovenske »Narodne galerije« iz l. 1907 in l. 1910, je **slovenska »Narodna galerija« sleparija,** ker zbira dela slovenskih oblikujočih umetnikov od 14. stoletja naprej in jih predstavlja kot slovensko umetnost,

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Opazovanja na poti iz laškega bojišča do Maribora. — Slovenci, Slovenija, ter delo slovenskih narodnih straž ob prevratu v mesecih oktobru in novembru leta 1918. — Prispevki Slovenije po zaslugah slovenskega orožja in slovenske krvi za skupno državo Jugoslavijo.

Notranje razsulo hirajoče Avstro-Ogrske je v drugi polovici oktobra 1918. doseglo tako stopnjo, da se ni dalo več prikrivati. Dokler je ozadje armade na bojiščih za silo oskrbovalo, čeprav z revno hrano, obleko itd., je tisočletno državno izročilo z ostanki svoje stare, stroge vojaške discipline, sloneče na strahu pred drakonskimi vojaškimi kazenskimi zakoni, še zmeraj vojaštvo držalo skupaj in so narodnostne mešane, po zunanjosti že komaj vojakom podobne čete, še nekoliko branile zaupane jim fronte. Ko je pa začel izostajati dovoz najpotrebnejših živil, je čisto naravno, da so vojaki kar v celih oddelkih začeli zapuščati strelske jarke ter iskati pota, ki vodijo do jedi in pijače ter domov v okrilje svojcev. Milijonske armade so se nato začele z dveh front valiti peš, na konjih, vozovih, po vlakih, letalih itd. proti notranjosti države, čim dalje proč od vojnih poljan. Kako je to premikanje demoraliziranih in razpadlih vojnih trum izgledalo, se na kratko ne da naslikati. Omejil se bom na kratek popis dogodkov, ki sem jih doživljal in videl ob svoji vrnitvi iz laškega bojišča po vsem slovenskem ozemlju tja do Maribora.

Že prvi stik s civilnim prebivalstvom na slovenski zemlji je nam iz fronte prihajajočim pokazal, da je bilo vkljub temu, da so bile pretrgane telefonske, brzojavne in poštne zveze z notranjostjo, o pravem stanju države bolje podučeno kakor vojaki in njihovi poveljniki, ki so jim pravi notranji in zunanje-politični položaj naravno morali prikrivati. Vsaka slovenska vas je imela tedaj že ne samo svoj izvoljeni Narodni svet, temveč tudi že oboroženo Narodno stražo za vzdrževanje miru in reda ter varnost vaščanov in njihne imovine. Kolikor še ni bilo moških iz front, so bile straže sestavljene iz mladeničev in starcev, ki še ali pa niso bili pod vojaško zavezo. Te narodne straže so po navodilih narodnih svetov z orožjem v rokah preprečevale tatvine, rope, poboje, požige itd., ki so jih počenjale iz fronte se vlivajoče sestradane, demoralizirane in podivjane oborožene kolone.

Slovenske narodne straže so navadno vse vhode v vasi, trge in naselja zastražile s strojnicami in stražami, da bi trumam, ki so se jim peš, na vozovih, konjih, lafetah itd. bližale, onemogočile vsako zadrževanje, taborjenje v njih. To je bilo pametno, ker kakor hitro se kak oddelek utabori v vasi, je hočeš nočeš tudi njen gospodar. Zastraži predvsem samega sebe in svoje premičnine, kar pomeni toliko, kakor da je zasedel vas. Mnogo vračajočih se kolon se je na ta način, ker niso vedele kakšno moč imajo pred seboj, pokorilo zahtevam peščice 16 in 17 let starih fantov, ki jih je organiziral in vodil kakšen starček. Bili so seveda tudi primeri, ko so vse grožnje naših narodnih straž ostale brez uspeha, posebno če so se približevali oddelki, ki so jih vodili še njihovi poveljniki.

V Sežani na Krasu je pri vhodu v trg vračajoči se oddelek, sestoječ iz samih slovenskih vojakov, s katerim sem se vračal, le z veliko muko ter po mojem spretnem pogajanju, ki se je sprevrglo že na obeh straneh v grožnje, da pride do boja, končno obdržal svoje orožje, konje in vozove, na katerih smo jahali oziroma se vozili, da dosežemo našo zeleno Štajersko. Sežanska narodna straža je namreč kakor večina drugih, razorožila skoraj vsako gručo, ki je šla skozi trg. Če bi jaz poveljnikom Narodne straže ne bil znal prepričevalno dopovedati, da so v našem oddelku sami Slovenci, ker smo Nemce iz svojih vrst že kar na fronti izločili in da celo krdelo komaj čaka, da doseže svojo ožjo domovino slovensko Štajersko, kjer postanemo obmejna Narodna straža, bi bilo takrat v Sežani prišlo do prelivanja bratovske krvi.

(Dalje prih.)

»Za množice moraš biti ali bog ali pa nisi nič.«

Gustave le Bon

Koža se ne odrgne in ne postane sveža, če se pred turo vdrgne z Gregoričevem „BOROSANOM". — Zahtevajte brezplačen vzorec v drogeriji Gregorič, Ljubljana, Prešernova ul. 5

ko po Podbevškovem mnenju in Jakopičevih izjavah, na katere se sklicuje Podbevšek, takrat sploh nobene slovenske oblikujoče umetnosti ni bilo, ampak samo tuja navlaka. Slovenska umetnostna akademija je pa nesmisel, ker bi ne mogel podučevati na njej noben Slovenec.

Vprašamo sedaj, **kako je sprejela slovenska javnost in kako so sprejele slovenske kulturne ustanove to slovesno oznanilo obglavljenja, ne le malitve, slovenske umetnosti in slovenskega izročila?**

Ljubljanski dnevnik »Slovenski dom« se je zadel sicer prvi v Podbevškovo knjigo, ampak s **poudarkom zato**, ker je **besedilo v nji tudi v nemškem jeziku**, kar je seveda res več kot čudno, ko ni zraven tudi še kakšnega drugega svetovnega jezika.

V »**Jutru**« je pa 8. januarja t. l. k odstavkom o Podbevškovi knjigi, ki smo jih navedli v zadnji številki, napravil poročevalec te-le opombe: »Vprašanje o začetkih slovenske umetnosti, v katerem se Podbevšek zavzema za Jakopičevo tezo (namreč, da do Jakopiča ni bilo slovenske oblikujoče umetnosti), ki nasprotuje naši oficialni umetnostnozgodovinski šoli, ostaja slej ko prej sporno in ne vidim potrebe, da se mnenje o našem umetnostnem epigonstvu in brezpomembnosti v preteklosti na glas poudarja za tujce. Važnejše so nekatere druge trditve, n. pr. tista, ki nasprotuje mnenju Izidorja Cankarja in s tem vse naše umetnostnozgodovinske šole, da je Jakopič s svojimi tovariši ‚veselnik', ki razveseljuje, ne pa ‚otožnik'. Zanimivo je mnenje, da je Jakopič najbolj religiozni slikar našega časa, vendar ga Podbevšek ni dovolj prepričevalno dokazal, čeprav govori mnogo o Jakopičevem Bogu.«

V »**Slovencu**« z dne 15. **januarja** t. l. **pa** pravi poročevalec za knjištvo, da »**poudari** (namreč Podbevšek) Jakopičev epohalni pomen, **da je** šele on (Jakopič) začel slovensko umetnost in da je pred njim ni bilo in da je to tudi **Jakopičevo** mnenje, medtem ko bi naši umetnostni zgodovinarji seveda le utegnili najti kaj slovenskega duha v starih slovenskih baročnih iluzionistih (Jelovšek) in realistih (Šubic), dasi je res, da je slovensko slikarsko lirično pesem zapisal prvi šele Jakopič, ne vem pa, če gre to dvomljivo dejstvo poudarjati v knjigi, ki je namenjena v veliki meri zamejstvu, ter negirati vsa prejšnja stoletja slovenske likovne umetnosti kot tujo duhovnost.«

»Jutrovemu« poročevalcu, sicer ni čisto prav, da Podbevšek tujcem pripoveduje o našem epigonstvu in brezpomembnosti v preteklosti na glas s pripombo, da je slej kot prej sporno, ali smo imeli Slovenci v preteklih časih kaj oblikujoče umetnosti ali ne. Zdi se kakor da bi »Jutrov« poročevalec ne imel ničesar zoper to, če bi Podbevšek tujcem na **skrivnem** zagotavljal, da slovenske oblikujoče umetnosti do Jakopiča nismo imeli ali pa če bi to pripovedoval le **Slovencem samim.** Za »Jutrovega« poročevalca je **vse bolj važno, če je Jakopič »veselnik« ali »otožnik«, kakor pa justifikacija vsega slovenskega umetnostnega izročila in umetnostne kulture!** »Slovenčev« poročevalec se je postavil sicer na malo bolj jasno stališče, vendar je pa prijel Podbevška in Jakopiča z **zelo mehkimi rokavicami** in pohlevno pripomnil, da bi kakšen zgodovinar vendarle utegnil najti kaj slovenskega v naši stari umetnosti. Sam v svojem imenu pa ni hotel rešiti našega umetnostnega izročila.

»Slovenčev« in »Jutrov« poročevalec pa sedita oba v odboru slovenske »Narodne galerije«! **V resnici ne vemo, če bo vodstvo »Narodne galerije« slovesno obsodilo obglavljenje stoletja stare slovenske oblikujoče umetnosti in stoletne slovenske kulture.** Duše slovenski »Narodni galeriji« niso vdihnili tisti ljudje, ki jo sedaj vodijo, ampak čisto drugi, ki so se borili za osnovno smisel »Narodne galerije«, ne le zbirko nekega števila umetnin, ampak za enega izmed vrhov slovenskega duhovnega ustvarjanja. Med temi seveda tudi niso bili taki, ki so pisali »da je Slovenija le historični zvok« in sicer v »Jutru« v tistih časih, ko je bilo prepovedano ime **slovenski** narod.

(Konec prihodnjič.)

Verdijev Requiem v slovenski izvedbi

Dne 3. t. m. smo slišali znameniti Verdijev Requiem v unionski dvorani v Ljubljani. Izvajali so ga zbor Glasbene Matice, orkester Ljubljanske filharmonije in štirje solisti; vse pod vodstvom Mirka Poliča. Najprej je bil ta koncert namenjen spominu Giuseppa Verdija, od čigar smrti je 27. januarja t. l. poteklo 40 let. Pozneje pa je stvar vzela v roke mestna občina ljubljanska, ki je izvedbo Requiema namenila počastitvi svojega častnega meščana, pred kratkim umrlega dr. A. Korošca. Zato ne vemo, če se bomo Slovenci spomnili Verdijeve obletnice, ki jo slavi ves kulturni svet, tudi slovanski. Beremo poročila iz Zagreba, Belgrada, Sofije, Prage in Moskve, da se ravno v teh dneh vrše v teh slovanskih središčih slovesnosti v spomin enega največjih glasbenih genijev. Videti je, da bomo Slovenci tudi v tem izjema, čeprav imamo razne druge specialitete, za katere nas drugi narodi ravno ne zavidajo.

Kot zavedni Slovenci bi lahko prišli v skušnjavo, da v oceni tako pomembnega kulturnega dogodka, kot je izvedba Verdijevega Requiema, zatisnemo eno oko in pred svetom na vse pretege pohvalimo izvajalce, ki so bili do male izjeme samo Slovenci. Vendar v presoji umetnostnih zadev ne smejo odločati drugi oziri, posebno ne narodnostni, če nočemo pasti v neresno hvalisanje, ki ga tolikokrat srečujemo po našem časopisju. Zato kar naravnost pravimo: izvedba Requiema ni bila zadovoljiva in če bi morali tako kot učitelj učencu dati red za njegovo znanje, bi za ta koncert izbrali red nekako med dobro in zadostno. Do tako popolne izvedbe, kot jo je kdo slišal n. pr. na Dunaju ali v Milanu, je še dolga, zelo dolga pot.

Ljubljansko podajanje Verdijevega Requiema ni ogrelo, ni prepričalo, dalo je le senco prave misli Requiema. Bilo je megleno, v odločilnih trenutkih tesnobno skvarjeno. Pri tem mislimo v prvi vrsti na orkester. Že večkrat smo morali ugotoviti njegov slabi zven, ki ga predvsem povzroča slaba kakovost glasbil. Ta pa ima spet svoj vzrok v tem, da ni denarja za take instrumente, ki jih ima pri kulturnih narodih vsaj po en orkester. Da takoj določno povemo: v drugem delu, imenovanem »Dies irae«, ko trobente naznanjajo pričetek sodbe, se oglašajo trobente in pozavne na način, da poslušalca mine vsaka volja, da bi še naprej ostal pri koncertu. Če bodo na sodni dan angeli tako klavrno trobentali, potem se nam res ni ničesar bati. Enaka mizerija je bila pri 6. stavku drugega dela: »Rex tremendae majestatis«, ali v začetku 4. dela »Sanctus«. Trobente in pozavne, ki v tem Requiemu igrajo odločilno vlogo, pokvarijo mnogo, če niso na višku. Če dodamo še to, da razen trobil tudi drugi instrumenti ne ustrezajo stoodstotno in da se je takoj poznalo, da je bilo premalo skušenj (baje samo 2 — mesto 20), potem po pravici lahko rečemo, da zraven zbora najvažnejši faktor Verdijevega Requiema, orkester, ni ustrezal. S tem pa je že tudi podana ocena o kakovosti izvedbe. Da bi Slovenci dosegli s svojim orkestrom tisto stopnjo popolnosti, kot jo imajo orkestri, n. pr. v Pragi, na Dunaju ali Milanu, je treba denarja, denarja in še enkrat denarja. Denar morajo pa preskrbeti tisti, ki trdijo, da so zastopniki naroda in nosijo odgovornost za vse javno življenje.

Da pa je koncert vendar vsaj nekaj podal, je zasluga zbora Glasbene Matice, ki po sočnosti glasov, po ritmični preciznosti in izrazni zmožnosti ne zaostaja za znamenitimi zbori, ki jih je slišati po evropskih kulturnih središčih. Res je sicer, da ni bilo vse izvedeno skrajno eksaktno, vendar to ne gre na račun kakovosti zbora. Izreden je bil pianissimo takoj v začetku »Requiem aeternam«. In ni mogoče misliti si bolj mogočnega izraza strahote, kot jo je naš zbor podal v »Dies irae«. Obe fugi »Sanctus« ter »Libera me« — nenavadno težki — more v tako dovršeno izvesti samo zbor takšne popolnosti, kakor je zbor Glasbene Matice. Vidi se, da je v njem izročilo, za katero se imamo zahvaliti rajnkemu Mateju Hubadu. Zdi se pa, da je Samo Hubad njegov vreden naslednik. Vse te težke zborovske točke Requiema je namreč naštudiral in je s tem že sedaj pokazal svoje velike zmožnosti.

Solisti so le srednje ustrezali. Pač je bila ga. Bernot-Golobova imenitna; njen glas ima kakovost ter se je zelo prilegal njeni dramatični vlogi, ki zavzema znaten del Requiema. Tudi g. Betetto je zelo zadovoljeval, zlasti lep je bil njegov glas v točki »Confutatis maledictis«. G. Gostič in ga. Gjungjenac sta izpolnila jima dani nalogi, kot sta mogla, če pa nista v vsem uspela, to radi pripišemo slabi zvočnosti dvorane. V radijskem prenosu sta njihova glasova baje bila zelo dobra.

Dirigent g. Polič morda ne pojmuje partiture tako, kakor jo razumejo drugi dirigenti, vendar je tudi njegova razlaga kolikor toliko zadovoljevala in je umetniško upravičena. Če v celoti ni mogel podati Requiema tako, kakor si ga je zamislil Verdi, ne gre izključno na njegov račun. Vzroki so v nas samih, ki še nismo ustvarili takšnih pogojev, da bi tudi mi mogli izvesti eno najlepših skladb svetovne literature z oceno »odlično«.

H koncu bi opozorili naše glasbenike na Verdijeve »Quattro pezzi sacri«, ki po svoji kakovosti ne zaostajajo za Requiemom. Zlasti »Stabat mater« in »Te deum« sta na veliki umetnostni višini. Mogoče bi mogli kdaj slišati te zanimive skladbe in bomo pri tem zaenkrat radi prezrli vse pomanjkljivosti orkestra, ker trdno upamo, da se bo z izboljšanjem našega političnega položaja dvignila tudi naša kulturna raven.

A. B.

Dostavek: Pripombo glede obletnice Verdijeve smrti v prvem odstavku zgornjega poročila popravljamo za toliko, da je slovensko »Narodno gledališče« v Ljubljani potem, ko je bilo zgornje poročilo že v tiskarni stavljeno, uprizorilo v Verdijev spomin njegovo opero »Ples v maskah«. A. B.

Miran Jarc: „Lirika"

Ljubljana 1940.

Po elizijskih poljanah sodobnega slovenskega pesništva se pase skoraj taka čreda pegazov kot po naših likovnih travnikih Apolonovih potomcev. So ljudje, ki vidijo v teh velikih čredah nadobudne znake za rast slovenske kulture, pozabljajo pa pri tem, da je pri takih pojavih odločilna le kakovost, ne količina. Kaj nam pomagajo trume pesnikov ali pa takoimenovanih »likovnikov«, če je med njimi le nekaj odstotkov talentov, ki vžigajo.

Pegaz Mirana Jarca nima le prilepljenih, mršavih perutničic, temveč visoko razmahnjena krila rojenega pesnika. Njegova lirika je glasba, med katero poslušamo zvoke Prešernove, Župančičeve in Kettejeve muze. Z najnovejšo drobno pesniško zbirko, ki je bila tiskana l. 1940. pri P. Veitu v Domžalah,* se Miran Jarc nevsiljivo in prepričevalno uvršča med mojstre naše vezane besede. Oblika izdaje te pesniške zbirke je hvalevredna, vendar pa — zlasti glede naslovne strani — malce preskromna. Namesto slikovitosti naslovov in vinjet vidimo povsod filigranske napise s vsakdanjimi črkami in kvečjemu še skromno risbo neizvirnega amblema.

Na kritično rešeto ne bom deval vseh posameznih pesmi te zbirke iz dveh razlogov: 1.) ker so pesmi vse na dobri, kakovostni višini, 2.) ker je za to oceno odmerjeno premalo prostora v listu. Zato naj mi bo pa dovoljeno o njih le nekaj osebnega mnenja v splošnem:

Najboljše se mi zde tiste Jarčeve pesmi, ki so neposredne in miselno preproste, kjer prevladujeta čustvo in srce. Ena izmed teh je »Zamaknjenje« str. 4. V njej prevladuje slikovito nastrojenje mesečne noči. »Pesem« na str. 8 me spominja Župančičeve »Melanholije«. — Naslov pesmi »Bela ura« str. 17. je morda malo iskan in prisiljen. Močna celota zase pa so »Slovenski soneti« str. 25—31.

Sicer pa je potrebno ugotoviti, da vsaka pesem Mirana Jarca nekaj pove, da ni le prazno zvonkljanje besed in bogoiskateljsko modrovanje, kakor smo ga morali v izobilju prebirati zadnje čase — zlasti pa koj po prevratu — kot edino zveličavno modo v slovenski poeziji.

Maksim Gaspari

* Knjiga se dobiva v knjigarnah. Cena 20 din.

Jezikovni kotiček

V ponedeljskem »Jutru« z dne 27. januarja t. l. graja (v »Javni tribuni«) neki g. Š. poleg raznih napak ljubljanske »kukavice« tudi naglašanje »**vérujem**«, češ da je to »**nova** slovenščina«, »da je radio **uvedel nov naglas**«. — V vseh drugih rečeh g. Š. pritrjujem — v tej pa ne, ker se ima stvar **narobe**, kot on meni in trdi. Naglašanje **vérujem**, vérovati je namreč staro in pristno, **verújem**, verováti pa mlado in popačeno. Poslušajmo strokovnjake:

M. Valjavec (»Prinos k naglasu« v 68. knjigi »Rada Jsl. akad.«, 1883., na strani 72.—76. posebnega odtiska) je naštel 12 slovenskih glag. VI. vrste, ki naglašajo zlog **pred** -ujem, -ovati; tistih pa, ki naglašajo -újem, -ováti, je navedel 173 (na str. 25.—44. pos. odtiska iz 67. knj. Rada). V I. skupini našteva: kmétujem, zalázujem, nadlégujem, pijáncujem, prídigujem, svétujem, škódujem, várujem, vérujem, jérpergujem, omádežujem, prêšustujem (nedoločniki: kmétovati, zalázovati i. t. d.)

M. Pleteršnik (Slov.-nemški slovar, 1895) ima razen teh 12 še obédujem in péstujem, torej 14 takih glagolov.

Dr. A. Breznik (Slov. slovnica) je dodal v raznih natiskih svoje učne knjige (1916, 1921, 1924 in 1934) še: létujem, mílujem, známenujem — zdaj jih imamo 17.

Dr. J. Sket (Slov. slovnica, 9. izd., 1906, str. 104.) navaja izmed vseh teh glagolov samo tri: várovati, vérovati in škódovati; ker pa piše pred temi tremi »**na primer**«, gotovo ni trdil, da se le ti trije tako naglašajo.

Gospod Š., ki **morebiti** še nikoli ni pogledal v nobeno slovensko slovnico in v noben besednjak, bo moral svoje mnenje o pravilnem naglašanju korenito spremeniti.

—**ABC**—

In spet „jutrovščina"!

Naročnik našega časnika nam piše:

Kar za šalo — ker se je očitalo »Sloveniji«, da je preveč skrbna v svojem jezikovnem kotičku — sem sklenil, da si iz dveh, treh številk »Jutra« izpišem najhujše napade, ki me zabolé kot Slovenca, ki nisem po poklicu ne profesor, ne jezikoslovec, pa ljubim svoj jezik in gledam, da se spopolnjujem v njem. In namesto, da bi reševal uganke, sem v nedeljo popoldne našel te-le cvetke iz »Jutrovega« vrta: inostranec, zamenik, novine, uveriti, ostaviti, ostvariti, osobito, opravljen v pomenu oblečen, razoren, prošlost, zajednica, nebroj, poveriti, trezvenjak, izgleda za zdi se, veli za reče itd.

Ali namenoma pačijo naš jezik in se norčujejo iz njega, ali ga ne znajo?

Opomba uredništva: Iz tega in drugih pisem, ki jih dobivamo, se vidi, kako se naši ljudje res zanimajo za jezikovne razprave.

Poruhrje in Porenje

Nekateri dnevniki poročajo o hudem bombardiranju (»Jutro« o bombardementu) **Poruhrja**, medtem ko ima **Porenje** malo oddiha. Mislimo, da bi morali pisati Porurje kakor Porenje; če bi vztrajali pri **Poruhrju**, bi morali pisati tudi o **Porheinju**.

kr.

Če bi „Trgovski list" do konca domislil svojo misel...

»Trgovski list« je za besedo »veleblagovnica«, češ da »pri razliki med veleblagovnico in veliko trgovsko hišo ne gre toliko za obseg trgovine, kakor pa za način prodaje in za vrsto blaga. Veleblagovnice prodajajo le tipizirano, serijsko blago, medtem ko navadno prodajajo v trgovinah blago vseh kvalitet.« — Gg. pri »Trgovskem listu«, ali mar »veleblagovnica« izraža to po Vašem strokovnem mišljenju bistveno lastnost tvrdk »Ta-Ta«? Če kljub temu niste zadovoljni niti z veliko trgovsko hišo, niti n. pr. z veleprodajalno, pa opišite ta pojem malo širše: veletrgovina ali veleprodajalna z mešanim manj vrednim blagom. Nikakor pa ne smete iz nemščine prevajati in kovati neslovenske »blagovnice«, če hočete biti logični nasproti samim sebi! — Vaše nemško gledanje na slovensko besedoslovje se vidi tudi iz vašega vprašanja po »Einheitsgeschäftu«. Gospodje, vprašati se je treba, kaj katera beseda pomeni, ne pa tuje besede mehanično prevajati v neko umetno sestavljenko, ki v našem jeziku nič ne pove. — Prav tako bi bilo dobro, če bi nemškega, »im Laufe der Woche« ne prevajali mehanično »v teku tedna«, ker Slovenci opravimo svoje opravke pri trgovcih med tednom, da jih ne motimo ob nedeljah, ne »tekom nedelj«. Tako, upamo, si bomo razložili tudi »Einheitsgeschäft« še letos, ne tekom leta.

Eden od jezikoslovcev pri »Sloveniji«
(gl. 14. številko »Trgovskega lista«)

Urednik in izdajatelj: Ivan Zorec, v Ljubljani